

Сайт “Євроатлантична Україна” (http://www.ea-ua.info/main.php?parts_id=5&news_id=10689&news_show_type=1&), 31.01.2008 р.

Сергій Терешко,
головний консультант
відділу глобальної безпеки та європейської інтеграції

В очікуванні Бухарестського саміту НАТО

Стаття написана напередодні Бухарестського саміту Організації Північно-Атлантичного Договору 2008 року, в якій висвітлюються основні проблемні питання порядку денного майбутньої зустрічі, прогнозуються її рішення. В умовах очікування зустрічі на найвищому рівні держав НАТО аналізуються актуальні політичні процеси в системі трансатлантичних відносин, їх вплив на міжнародну безпеку. Окрему увагу у статті присвячено оцінці потенційного місця й ролі України на саміті у Бухаресті та впливу його рішень на перспективи євроатлантичної інтеграції нашої держави. В статті Бухарестський саміт НАТО оцінюється як “саміт проблем”, зважаючи на масштабність, глобальність й суперечливість питань винесених на його розгляд.

2-4 квітня у Бухаресті відбудеться ювілейний, 20-й саміт Організації Північно-Атлантичного договору. Стає вже традицією Альянсу організовувати свої найголовніші заходи у центральній-східній Європі. Місце зустрічей НАТО на високому рівні вже стали як інструментом внутрішньої політики, – для заохочення своїх молодих союзників, так і символічним зовнішньополітичним актом – активною діяльністю на теренах колишнього соціалістичного табору та поблизу кордонів Росії. В цьому контексті варто згадати попередні саміти НАТО в Стамбулі, Празі, Ризі, зустрічі міністрів закордонних справ у Вільнюсі та Софії, майбутня зустріч міністрів оборони у тому ж таки Вільнюсі 7-8 лютого.

На проведення нинішнього саміту вже вдруге поспіль претендувала Португалія і вже вдруге поспіль Португалія поступилася цим почесним правом своїм східним союзникам. В підтримку румунського варіанту виступили США, традиційно уважні до східного флангу НАТО. Заступник держсекретаря з політичних відносин Н.Борнс зазначив: “Румунія заслужила честь провести цей захід за її вклад у спільні зусилля Альянсу в Афганістані та забезпечення стабільності в Іраку”. Від себе додаю, що саміт в Бухаресті може бути й авансом за згоду Румунії на розміщення американських баз на своїй території, а також намаганням Вашингтону зміцнити атлантичний вибір цього нового члена Євросоюзу. Міністр закордонних справ Румунії А.Чорояну також заявив: “Ми дуже раді, що досягли консенсусу. Головний аргумент, що допоміг Румунії перемогти – військова участь країни в місіях НАТО. Румунія не лише використовує гарантії безпеки, що пропонує НАТО, але також бере на себе

відповідальність”. Під час візиту до Бухаресту, позитивно оцінив залучення Бухаресту в діяльність Альянсу й генеральний секретар Я.де Хооп Схеффер (Румунія має найбільший контингент в Афганістані серед держав останнього розширення Альянсу). Натомість румуни вже підраховують додаткові здобутки від саміту, зокрема масштабне залучення додаткових робочих місця на обслуговування заходу.

Бухарестський саміт НАТО стане найбільшим в історії Альянсу. Крім лідерів 26 держав НАТО в Бухарест прибудуть делегації 23 держав програми “Партнерство заради миру”, партнери з Азії та тихоокеанського регіону, представники ООН, Світового банку, Євросоюзу. Серед гостей чекають Генерального Секретаря ООН Бан Кі Муна, президента Світового банку, провідних євровичинників Ж.М.Баррозу, Х.Солану, Б.Ф.Вальднер тощо.

Якщо організацією заходу Генсек НАТО задоволений, то що стосується його змістовного наповнення та майбутніх рішень саміту багато чого залишається не зрозумілим. Це свідчить про те, що бухарестська зустріч не буде формальним церемоніальним заходом, а ряд ключових для міжнародної безпеки проблем ще чекають на складні обговорення. Саме тому, дехто вже назвав Бухарестський саміт НАТО “самітом проблем”. Скоріше за все, він не буде таким однозначним як його ризький попередник – перелік питань, винесених на розгляд в Бухаресті вражає своєю глобальністю, багатогалузевістю, суперечливістю та непередбаченістю.

За словами Я.де Хооп Схеффера саміт сконцентрується на 4-х наступних сферах:

1. Операційні зобов’язання НАТО, передусім в Косово та Афганістані.
2. Розширення НАТО.
3. Адаптація структур та можливостей НАТО до вимог нового безпекового середовища.
4. Розвиток відносин з партнерами НАТО.

На сьогоднішній день, не зважаючи на певний прогрес, ситуація Афганістані та Косово залишається пріоритетним пунктом порядку денного євроатлантичного співробітництва. Ці дві точки нестабільності є для НАТО ключовим тестом на здатність до ефективної діяльності в умовах сучасного світу та готовність нести задекларовану відповідальність.

Для обговорення подальшої стратегії діяльності НАТО в Афганістані на саміт прибуде президент Х.Карзай. Визнаватимуться можливості розширення співпраці в афганському питанні НАТО та інших міжнародних організацій,

зокрема з ООН та ЄС, а також з сусідами Афганістану (передусім з країнами-учасницями РСАП з Середньої Азії).

Піку своєї актуальності досягло й косовське питання, тому однією з найголовніших задач НАТО на сучасному етапі є визначення своєї позиції відносно патової ситуації, що склалася навколо статусу Косова. Щодо незворотності остаточного та повного відокремлення Косово від Сербії в Альянсі існує фактично одностайна позиція. Вірогідно, що члени НАТО обговорюватимуть питання необхідності визнання незалежності краю в умовах жорсткої опозиції до цього питання Сербії та Росії й ультиматуму косоварів проголосити свою незалежність в односторонньому порядку. З даної проблеми саме російський фактор залишається головною перешкодою НАТО на шляху до поступового успішного завершення своєї місії в цьому краї. Крім того, увага учільників держав НАТО не обійде й інші держави західних Балкан – Сербію, Чорногорію та Боснію і Герцеговину й перспективи їх співробітництва з Альянсом. У цьому контексті вірогідним є приєднання Чорногорії до програми Інтенсифікованого діалогу. У свою чергу в Сараєво також існують певні сподівання на поглиблення євроатлантичної інтеграції Боснії і Герцеговини, найсміливіші з яких доходять навіть до Програми дій щодо членства (ПДЧ). Проте, отримання боснійцями ПДЧ на нинішньому етапі фактично є не можливим, на відміну від чорногорців, які цілком можуть сподіватися на підвищення рівня своєї співпраці до Інтенсифікованого діалогу з НАТО вже у квітні.

На думку багатьох нинішня зустріч у верхах може стати і “самітом розширення”. Хоча остаточне офіційне рішення ще не прийнято, керівництво НАТО вже висловило готовність запросити до свого складу Хорватію, Албанію та Македонію, які вже довгий час прагнуть вступу до НАТО: Хорватія виконує ПДЧ з 1999 р., а Албанія та Македонія з 2002 р. Проте, Яде Хооп Схеффер відмовився давати які-небудь прогнози до саміту, зазначивши, що остаточне рішення буде прийняте лише в Бухаресті, а кандидати ще мають час до саміту поправити ряд проблемних аспектів в контексті їх зобов’язань по Плану дій щодо членства. Справа у тому, що однозначно за вступ всіх трьох кандидатів виступає лише Вашингтон, більшість же європейських держав схиляється лише до прийому Хорватії (сприяє в цьому й близькість перспективи набуття Хорватією членства в ЄС). Однак, в питанні розширення НАТО США вже не одноразово доводили свою здатність переконувати своїх союзників. В будь-якому випадку на самому саміті скоріше за все буде прийнято лише політичне рішення, а саме розширення відбудеться згодом.

Цікавою видається і заява НАТО про своє сподівання на те, що розширення ЄС на ці три держави, також “не змусить себе довго чекати”. На думку Альянсу: “така Комбінація (пов’язане розширення НАТО та ЄС) створює кращі умови

для миру та стабільності на континенті”. Тож, подібна підтримка з боку НАТО може значно збільшити шанси Хорватії, Македонії, а у перспективі й Албанії на входження до ЄС.

Не омине прийдешній саміт й питання подальшого реформування Альянсу в умовах глобальних трансформаційних процесів. У цьому контексті передбачається розглянути досить широке коло питань. Зокрема, обговорюватиметься необхідність створення в Європі системи протиракетної оборони в контексті та з урахуванням наявної міжнародної ситуації навколо цього питання. Серед іншого, Альянс також планує розглянути можливість інтеграції майбутньої американської ПРО в Польщі та Чехії в систему стратегічних інтересів всього блоку. Крім цього, в Бухаресті планується обговорення питання побудови натовського щиту ПРО над південно-східною Європою (Румунія, Болгарія, Греція, Туреччина), яка не охоплюватиметься майбутньою системою в Польщі та Чехії. Вірогідно, що при розгляді даного питання учасники зустрічі не оминуть увагою критичну позицію Росії та її кроки у відповідь, такі як вихід з Договору про звичайні збройні сили в Європі.

Вже визначено, що основними загрозами для Альянсу, які формуватимуть стратегічні завдання на наступні 15 років є глобальний тероризм та поширення зброї масового знищення. Таким чином, в Бухаресті буде напрацьовано й стратегічні цілі НАТО з метою протидії цим небезпекам. Як і у Ризі, в Бухаресті знову розглядатиметься питання енергетичної безпеки – ключової проблеми для більшості держав НАТО. На минулому саміті ряд членів НАТО виступили з ініціативою включення даного питання в число пріоритетних задач Альянсу. Тоді, проти розширення відповідальності НАТО на енергетику виступили Франція та ФРН. Сьогодні, коли політика Парижа зазнала помітних змін, в Альянсі можуть розраховувати на прогрес у даному питанні.

Знову постане питання створення сил швидкого реагування НАТО. Країни Альянсу планують визначити за яких умов ці сили можуть бути задіяні та як вони організаційно співвідноситимуться з іншими місіями Альянсу. Передбачається, що сили швидкого реагування НАТО мають виконувати великий перелік завдань від безпосередньої бойової активності до гуманітарних та рятувальних операцій. Обговорюватимуться також питання стратегічної авіації НАТО та формування резервних сил. Новим в планах Альянсу є активна боротьба з кібер-тероризмом та інтернет-злочинністю.

Не виключено, що на саміті буде піднято й питання повернення Франції до військових структур НАТО, що пов'язано з нормалізацією американсько-

французьких відносин й збільшенням увага Парижа до трансатлантичних справ. Не менш важливою стане тема розвитку партнерських відносин НАТО. В рамках саміту відбудеться засідання Ради євро-атлантичного партнерства, зокрема з метою інтенсифікації спільних зусиль в чорноморському регіоні. Керівництвом Альянсу задекларовано продовження надання допомоги не членам НАТО в Європі з метою підвищення їх здатності протистояти загрозам.

Крім того, НАТО, зважаючи на зростання його інтересів у світі, прагнучиме поширити мережу партнерства поза євроатлантичний регіон. В Бухаресті продовжиться просування проваленої у 2006 р. в Ризі теми глобального партнерства. Передбачається поглиблення співробітництва Альянсу з Австралією та Новою Зеландією, а також Японією та іншими. Я.де Хооп Схеффер застеріг, що питання членства цих держав в організації не стоїть. За словами Генерального Секретаря НАТО: “У цьому питанні НАТО не буде конкурентом ООН. Ми просто прагнемо створити більше можливостей для не членів організації для їх залучення у глобальні зусилля по підтримці миру та стабільності”. Наголошено було й на подальшому розвитку співробітництва по лінії НАТО–ООН та НАТО–ЄС.

Інтриги Бухарестському саміту знову додає питання можливого візиту В.Путіна. Якщо в Ригу у 2006 р. президент РФ планував приїхати без запрошення, то цього разу в НАТО вирішили попередити повторення ситуації запросивши Путіна на зустріч. Я.де Хооп Схеффер запропонував провести під час саміту засідання Ради Росія-НАТО. Проте, на сьогоднішній день рівень розходжень між Москвою та Брюсселем є найбільшим з часів закінчення “холодної війни”, тож навіть якщо засідання Ради і відбудеться, скоріше за все сторони лише представлять свої позиції, що констатують наявність суттєвого антагонізму між ними. З одного боку Росія значно зміцнила на сьогодні свої міжнародні позиції, з іншого, – в антиросійській частині НАТО прибуло. Радикальну позицію щодо Росії займає Велика Британія, суттєве охолодження відбувається у французько-російських відносинах. Тож, в Бухаресті у лідерів НАТО буде не найкраща нагода здобути лояльність Москви з тих або інших питань, які якимось чином зачіпають інтереси Росії.

Найбільш невизначеним й, водночас, найважливішим для нашої держави на цьому саміті є питання можливого приєднання України, а також Грузії до ПДЧ. Вже сьогодні зрозуміло, що справа України та Грузії, знову ж таки на відміну від Риги-2006, активно обговорюватиметься в Бухаресті. Вже оголошено, що в рамках заходу відбудеться засідання Комісії Україна-НАТО на рівні голів держав та урядів. Таким чином, Україна цього разу буде представлена на саміті найвищим рівнем.

Ставлення щодо приєднання України та Грузії до ПДЧ в керівництві Альянсу та в державах-членах НАТО неоднозначне. З огляду на суперечливі внутрішні процеси в нашій державі в останні роки у відносинах НАТО та України з'явилося багато невизначеності, стратегічний євроатлантичний курс фактично заморозився. Це не могло не позначитися на сприйнятті євроатлантичних перспектив України. В Альянсі значно зріс скепсис щодо готовності України та її еліти реалізовувати політику євроатлантичної інтеграції. Протягом 2007 р. в НАТО міцніла переконаність у правильності рішення не надавати Києву ПДЧ на Ризькому саміті. Все частіше лунали заяви, що Україна – непередбачуваний партнер. Через перманентний виборчий процес навіть прихильники євроатлантичної інтеграції в Україні ігнорували НАТО, було перенесено засідання Північноатлантичної ради в Києві та візит генсека НАТО, надзвичайно скромно відзначили 10-річчя особливого партнерства. Це не могло подобатися в Західній Європі.

Лише з формуванням коаліції БЮТ-НУНС й початком діяльності нового уряду інтерес до України в НАТО почав відновлюватися. Задовго до того, як Україна визначилася з бажаним для себе форматом участі у Бухарестському саміті, з Брюсселя та інших столиць держав НАТО почали лунали недвозначні натяки про готовність вислухати українську позицію щодо подальшого розвитку відносин, зокрема у контексті бухарестського зустрічі.

Ще влітку посол США в Україні У.Тейлор заявив: “І НАТО, і Україні вже сьогодні потрібно думати про те, яку роль відігравати Україні на цьому саміті”. Заступник помічника держсекретаря США з питань Європи та Євразії Д.Кремер також зазначив: “Роль України на саміті визначатиметься самою Україною.

У свою чергу Україна спромоглася на чітке формулювання своєї позиції лише в середині січня, задекларувавши прагнення приєднатися до ПДЧ у Бухаресті. Зокрема, таке прагнення підтвердив й новосформований український уряд. Проте, затягування з оприлюдненням такої заяви з боку України, наростання конфронтації у суспільстві та різка реакція Росії змушують ряд держав із застереженням ставитися до надання Києву та Тбілісі ПДЧ. Зокрема, сьогодні у ФРН все частіше згадують давні обіцянки Заходу не розширювати НАТО на Схід надані в обмін на згоду Кремля в питанні об'єднання Німеччини. Я.де Хооп Схеффер також зазначає, що приєднання України та Грузії до ПДЧ не гарантовано, а питання членства України в Альянсі має вирішуватися українським народом. Як збереження поля для відступу можна вважати застереження Генерального Секретаря НАТО про те, що Інтенсифікований

діалог ще не вичерпав себе повністю і є можливість його подальшого використання. З іншого боку, головним прихильником надання Києву ПДЧ в Бухаресті є США, що зміцнює шанси України отримати на майбутньому саміті такий самий сигнал, який було надано Хорватії, Македонії та Албанії в Ризі.

Однак, навіть у тому випадку якщо Україна не отримає у Бухаресті запрошення до ПДЧ ситуацію не варто надто драматизувати. Послідовна робота Києва зі своїми партнерами по НАТО дозволяє укласти ПДЧ на будь-якому з найближчих засідань Комісії Україна-НАТО. Крім того, Україна все ще має в Альянсі достатньо впливових друзів.

Що стосується Грузії, то її сприйняття в Альянсі є ще більш суперечливим, а шанси отримати ПДЧ ще більш невизначеними. Основною перешкодою для Грузії може стати наявність на її території сепаратистських регіонів та знову ж таки фактор Росії. З іншого боку, сприятливими чинниками є внутрішньополітичний консенсус щодо членства Грузії в НАТО, а також позитивний результат недавнього референдуму. Чи відбудеться це на саміті у Бухаресті – не відомо. З цього приводу Тбілісі проводить консультації з членами НАТО.

Таким чином, Бухарестський саміт НАТО цією весною цілком здатен започаткувати нову еру в історії Північно-Атлантичного союзу. Перед лідерами блоку на майбутню зустріч винесені самі ті проблеми, що дають можливість Альянсу адекватно відповідати на виклики сучасного світу та поширювати сфери власної відповідальності. НАТО вкотре демонструє свою життєздатність, актуальність та адаптивність до умов міжнародного середовища.